

Hüseýin jynçymy ýa-da Rasputin?

Category: Kitapcy, Medisina, Sözler, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Hüseýin jynçymy ýa-da Rasputin? HÜSEÝIN JYNÇYMY ÝA-DA RASPUTIN?

Hüseýin jynçynyň we Rasputiniň biri-birine çalymdaş we tapawutlanýan taraplary näme?

«Netflix»-iň «Watch The Last Czars» serialynda birnäçe kişi Rasputini täzeden tanady.

Rasputini içgin öwrenen we ol barada maglumat toplaýan köp adam Hüseýin jynçynyň adyna-da köp gabat gelýär.

Bizem bu makalanyň dowamynda Hüseýin jynçynyň we Rasputiniň biri-birine çalymdaş we tapawutlanýan taraplarynyň üstünde durup geçip, okyjylary bu artykmaç azapdan dyndaralyň.

• Rasputiniň we Hüseyín jynçynyň tebiçiliği

Soltan Myrat IV-iň aradan çykmagyndan soñ tagta geçen Soltan Ybraýym ruhy taýdan näsaglyklary başdan geçiripdir. Iň ýamanya, osmanly neberesi Soltan Ybraýym bilen soñlanmagyň öñüsyrasyna gelipdir. Ýagdaý şeýle bir çataga diräpdir welin, tagta Krym hanlygyndan birini getirip goýmagyň pikiri alnyp maslahatlaşylypdyr.

Soltan Ybraýymyň başdan geçiren ruhy näsaglygyny onuň öz galdyran şu ince setirlerindenem bilse bolýar:
«Sanjy deýu ýatyrum, käh arkama gelür, ırkilür, gulaklarım dykalur...

Şeýle yzam bardyr ki ölüp barýaryn,

Ahwalyň beter ýaman bolmuşdyr...

Halym çökder, mizajymda küdurat bardyr...

Göreyin seni, meniň bu derdime niye çäre taparkaň...

Meni söýersen, muňa çäre taparsyň, ondan-mundan sorarsyň».

(Taýýip Gökbilgin, «Ybraýym», «Yslam ensiklopediýasy»).

OĞLAK KLASİKLERİ
ÖZEL SERİ

M. TURHAN TAN

OSMANLI RASPUTİNİ CİNCİ HOCA

kitapcy.ru

Patışanyň derdine derman bolup we osmanogly nesilşalygyny ýok bolmadan halas etjek kişi ibaly medrese bilimi-de bolmadyk, jadygóýlik, doga-tumar bermek, jyn okamak bilen güzeranyny dolaýan Safranboluly Hüseýin ependi diýilýän çalasowatdy. Ol patışany sagaldandan soň Anadolynyň baş goşun kazysy wezipesine çenli göterilip, parahorlyk arkaly «gözi gumdan dolup, puldan doýmadyk» Karun ýaly ummasyz baýlyk toplapdy. Rasputiniňem beýgelişi onuň tebiçilik etmegini bilen başlaptdyr. Sha aýaly Aleksandra Britaniýanyň korolewasy Wiktoriýanyň agtygy bolandoň, ruslar ony itden beter ýigrenipdir. Üstesine ol oglan zürýady-da bolman, yzly-yzyna dört gyzy

dünýä inderipdir.

Ol üstünäki basyşy ahyryн bir oglan dogryp aýranam bolsa, tagtyň ýeke-täk mirasdüşeri Aleksey Nikolaýewiç nesilden nesile geçýän gemofiliýa keseliniň penjesinde urnupdyr.

Lukmanlar oňly em-ýom edip bilmänsöñ, doga-jady bilen meşgullanýan tebiplere yüz tutulýar. Köşe çagyrylan tebipleriň birem Rasputin eken.

Şazada Nikolaýeviçin keseli aýrylyp gidibermändir. Iň ownuk ýarada gan akman ölüp gitme howpy bolansoñ, ol aýna gabyň içinde saklanýar diýen ýalydy.

Käbirleriniň aýtmagyna görä Rasputin gipnoz tilsimini ulanyp, çaganyň özünü gowy duýup başlamagyny gazanypdyr.

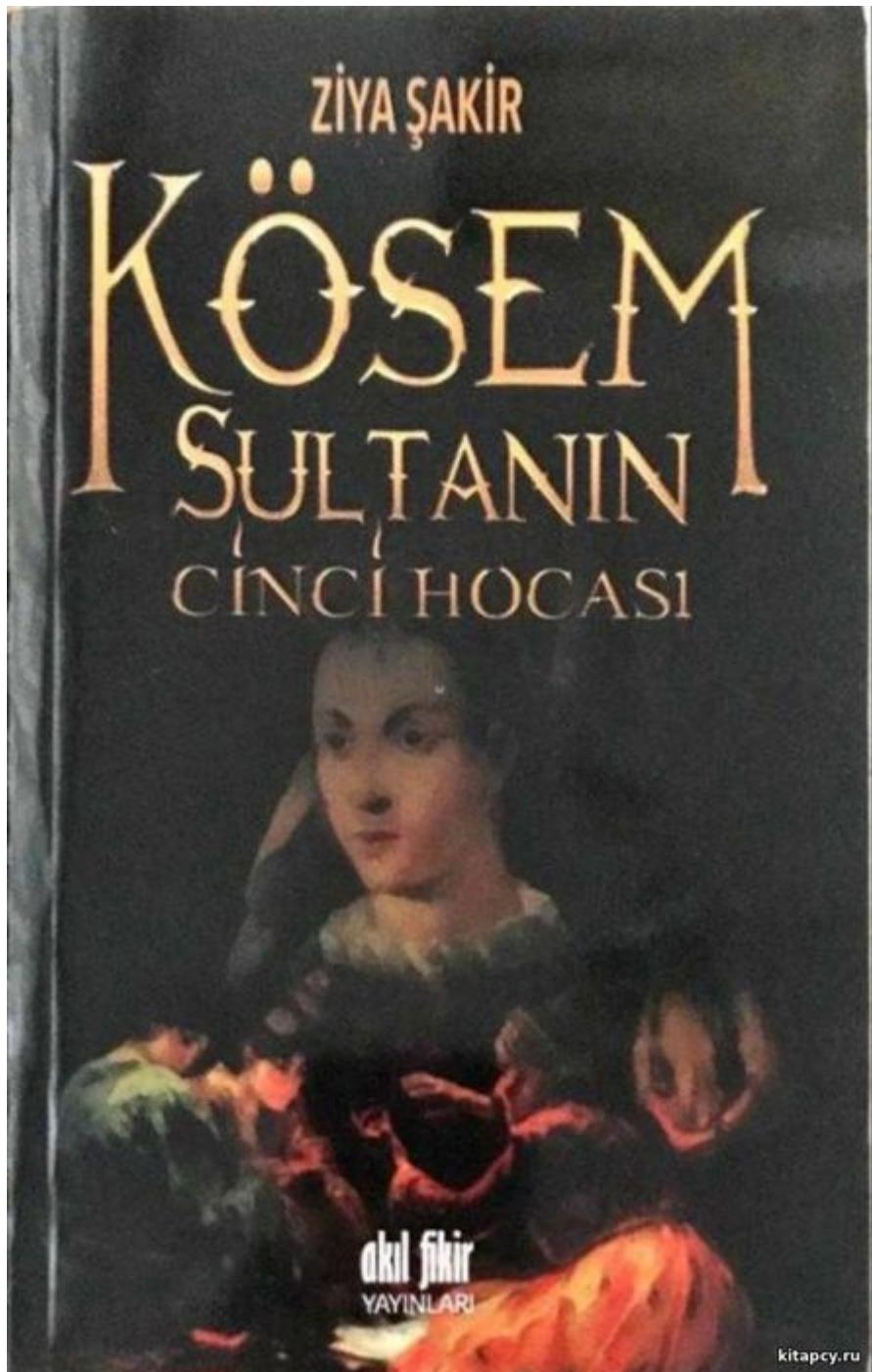
Nähili edendigi boýunça hiç hili delil ýogam bolsa, Rasputin bir alajyny tapyp gany goýalmagyň hötdesinden gelipdi. Mundan beýlæk rus köşgünüň gapysy geñsi pop Rasputine hemişelik açylypdy.

• **Hüseýin jynçynyň we Rasputiniň aýallaryň üstündäki agalygy**

Elbetde, Hüseýin jynçyny köşge aralaşdyranam we Sultan Ybraýymy oña örkläp goýanam Kösem soltandy.

Iňlis ilçisi we osmanly taryhcysy ser Pol Rikotyň aýtmagyna görä, Kösem sultan öldürilen wagtynda-da onuň egin-eşikleriniň arasyndan Hüseýin jynçynyň doga-tumarlary çykypdyr. Medresede okanda Hüseýin jynçy bilen bile okan Öwlüýä Çelebi «Syýahatnama» atly meşhur eserinde onuň sowat derejesini şeýle beýan edýär:

«Zagferonborly (Safranboluly) nam şäherde şeyhzada nam bir softady. Asitanä (Stambula) gelip Ungapany iç ýüzünde Pil okuşynda «Hamyt ependi» medresesinde hakir Ahfeş ependiden Molla Jamy tilawet edip (okap) «Kitaby Ylmy-Hajyp Kafiýäni» yrab edende, bu mezbur (ady agzalan) Jynçy molla Ahfeş ependi ussadıyndan «Kitaby-Izzi» okanda, hikmeti-eziz ismine mazhar düşüp, bir günde yzzat tapyp sagadatly patysha surh-bad we «Kenzül-Arş» dogalaryny tilawet edip, bi-emrillah (Hudaýyň buýrugy bilen) Ybraýym han hoşhal bolup (ýagdaýy gowulaşyp) şazadanyň ismi Jynçy molla bolup iştihar tapdy (at-owazasy ýaýrady). Emma Allah alymdır, şärigimiz (ders ýoldaşymyz) bolmasy jähti bilen keýpiýeti-haly mälimiňiz (ýagdaýyny bilyärис. «Ylmy-dawetden» (Doga biliminden) ýeke harp bilmezdi. Ýöne birselem bagty we nesibesi čuwüp, olam peleki atlasy-bukalemunda (üýtgäp duran şu dünýäde) paý-baflyk (çulhalyk) edip saga-sola gunagun (tüýsli-tüýsli) oýnunu etdi».

Rasputini bolsa rus köşgünde beýgeltjek we oňa gadyr-gymmat etjek kişi patyşanyň aýaly Aleksandrady.

Aleksandra doga-jady, geñ-taňsy hadysalara, gysgaça aýdanda, paranormal ukyplara içgin gyzyklanma bildirýän aýaldy. Bu gyzyklanma Rasputiniň köşgi ele salmagyna çenli gitmelidi. Melikäniň özem Rasputine örklenip, onuň her edim-gylmyndan ullakan mukaddeslik gözläpdir.

Rasputiniň uçguryna gowşaklygy köşkde-de özünü görkezipdi, ol şazada Nikolowiçiň enekesini zorlandygy-da bilinmän galmandy.

Köşk Rasputini jezalandyrmagyň ýerine enekäni işden kowanyny gowy gördü. Bu ýagdaþ Rasputiniň mazaly ýoldan çykmagyna sebäp

boldy.

Halkyň arasyndan ýaýran başga bir gep-gybat bolsa has aýylgançdy: Aýtmaklaryna görä, Aleksandra Rasputine aşyk bolanmyş we olaryň arasynda ýakynlyk barmış.

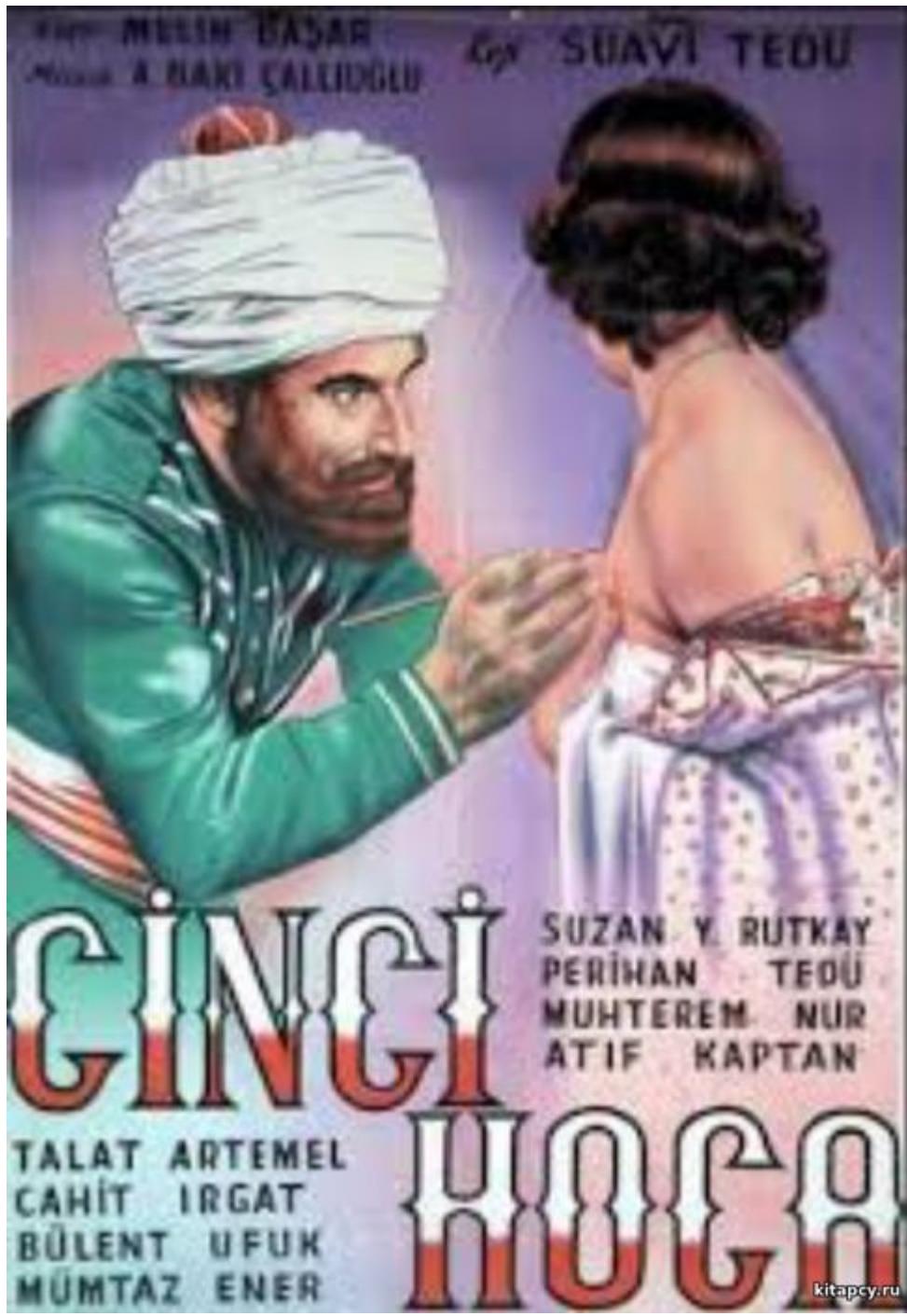
Nikolaý II şular ýaly gep-gürrüňlerden soň Rasputiniň adyny ýagşydan-ýamandan gazet habarlarlarynda agzamagy gadagan edipdir.

Rasputiniň güýjüni ýetjek derejesine ýetiren hadysa şol gep-gürrüňleriň yzysüre bolup geçýär. 1912-nji ýylда patyşa we onuň aýaly şazada Nikolowiçi-de ýanlaryna alyp, Polşa gidýär, şonda şazadanyň ýene gany durman başlaýar.

Lukmanlar gany goýaldyp duruzmagy oñarmaýar. Derrew Rasputine habar ugradylýar, ýöne Nikolaýewiç ölmänkä onuň gelip ýetişmegi mümkün däldi.

Şonuň üçin ol ekstaz seansy arkaly şazadanyň janyny halas edipdir.

Bu hadysadan soň Nikolaý II doly aýalynyň we Rasputiniň penjesine düşýär. Dogrusy Rasputiniň muny nädip oñarandygy belli däl, bärde onuň kezzaplyk edendigi mesaňa görnüp duranam bolsa, patyşany jadylamagy başarypdyr.

• Hüseyín jynçynyň we Rasputiniň gowşak taraplary

Hüseyín jynçynyň gara jany puldy. Rasputiniň gara jany-da aýal-gyzlar we keýpi-sapady.

Hüseyín jynçynyň ummasyz baýlygy bardy we ol baýlygynyň gözbaşyny para-peşgeşden alýardy.

Osmanlynyň çagşap barýan ykdysadyýetini düzeltmek üçin wezipä bellenen Kemankeş Gara Mustapa paşa öz döwrünüň zehini daş ýaryp duran saýlama döwlet işgäridigine garamazdan, Hüseyín jynçynyň korrupsiýa toruna çomak sokmagynyň öwezini şirin jany bilen ödemeli boldy.

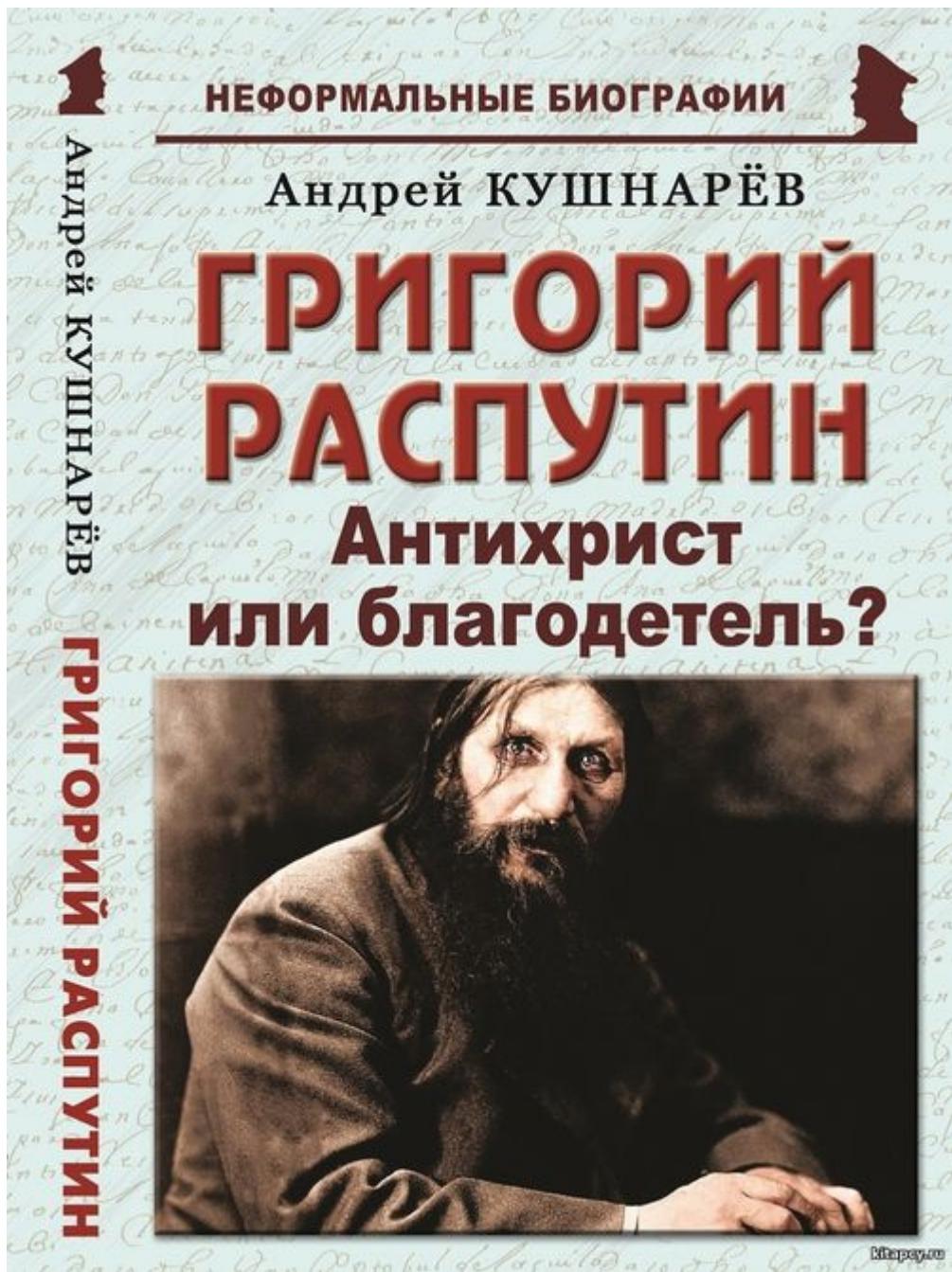
Abdyrahman Şeref Hüseýin jynçynyň şol ölüm jezasyndaky rolunu
şeýle sözler bilen beýan edýär:

«Jynçy molla» lakamy bilen tanalýan Hüseýin ependi atly arsyz
hemme zada burnuny sokmaga başlapdy. Emma sadrazam (baş wezir)
Kemankeş Gara Mustapa paşanyň agraslygy we haýbatlylygy islän
oýnuny oýnajak bolýan munuň ýaly bozgaklaryň jogapkärçiliksiz
hereketlerine böwet bolýardy. Emma olaryň garazkär pirimleri
sebäpli zerarly ol akylly wezirem öldürildi».

(Abdyrahman Şeref / Osmanly döwletiniň taryhy»).

Şular ýaly möhüm döwlet işgäriniň öldürilmeginde-de rol oýnap
bilen Hüseýin jynçy Stambulyň orra-ortasynda özüne howalaly
köşk saldyrýar, ol köşkde ýüzlerçe adam işläpdir.

Stambuldaky köşgi bilen birlikde häzir Safranbolunyň simwoly
hasaplanýan monumental «Jynçy hanany-da» saldyrypdy.

Rasputin bolsa, akyl-paýhasa we mantyga agram salýan jynsy azgynylyklary bilen bütin ýurtda gepi ediljek derejede uçguryna gowşak biridi.

Ol arak-şeraby we jynsy gatnaşygy arassalanmagyň iň aňsat ýoly hasaplap, köp sanly rowaýaty gürrünlere tema bolan azgynylykly üýşmeleňleri geçiripdir.

Bu üýşmeleňler halk köpçüliginiň arasynda čuňñur ýigrenjiň döremegine getiripdir. Rus goşuny uruşda kynçylyk çekdigiçe halk köşki şeýle ýiti täsiri astynda saklaýan Rasputini «šeýtandan tälim alan şeýtanyň ülpeti» hasaplapdyr.

Nikolaý II-iň özem indi Rasputinden dynmagyň ýollaryny gözläp başlapdyr, emma aýalynyň Rasputiniň «keramatlaryna» bolan janköýerligi onuň elini-aýagyny baglapdyr.

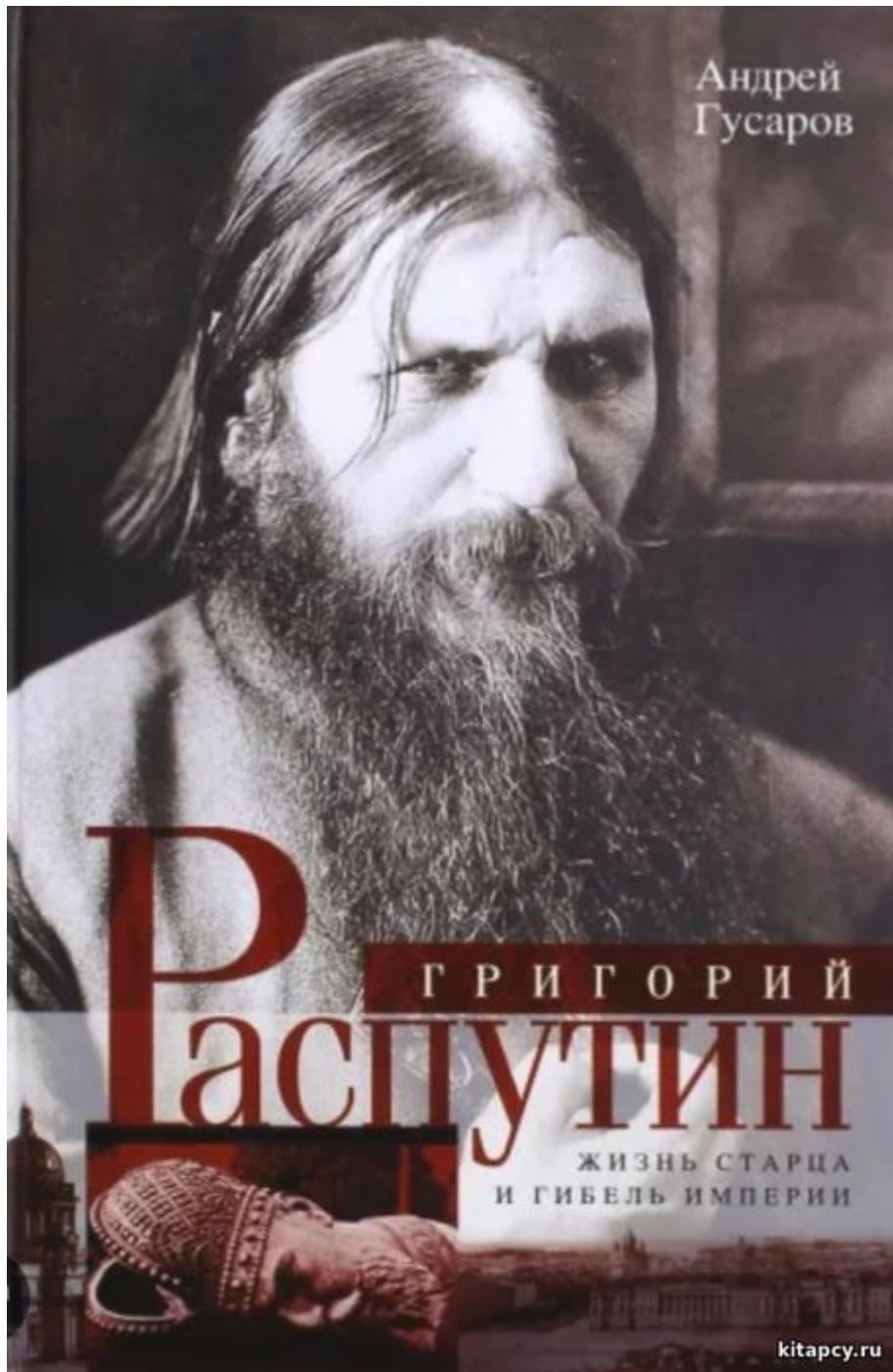
- **Hüseýin jynçam, Rasputinem öldürildi**

Hüseýin jynçynyň ömürboýy gyrp-çyrp edip ýygnan puly Soltan Mämmet IV-niň tagta çykyş dabarasyny sowmaga bir özi ýetik bolupdyr.

Tagta çykyş dabarasy-da ýöne-möne çäre bolmandyr, sebäbi her patyşa çalşygynda halka paýlanýan pul hazynanyň doly boşap galmagyna sebäp bolan dabaraly çäre bolupdyr. Dogry deňeşdirmäni şu ýerden etse bolýar.

Safranboluly Hüseýin jynçy oňly medrese bilimi bolmasa-da, goşunyň baş kazysy wezipesine doga-jady, jyn okama ýaly işleriň üstünden göterilipdi.

Ýurduň kazysy ýaly jogapkärli wezipäni para-peşgeşe satyp, osmanly hazynasy bilen bäsleşip biljek derejede ummasyz baýlyk toplan Hüseýin jynçynyň toplan baýlygy özüne nesip etmedi, ol ahyrsoñunda 1648-nji ýylда ölüm jezasyna höküm edildi.

Rasputiniň soňy bolsa has aýylgynç.

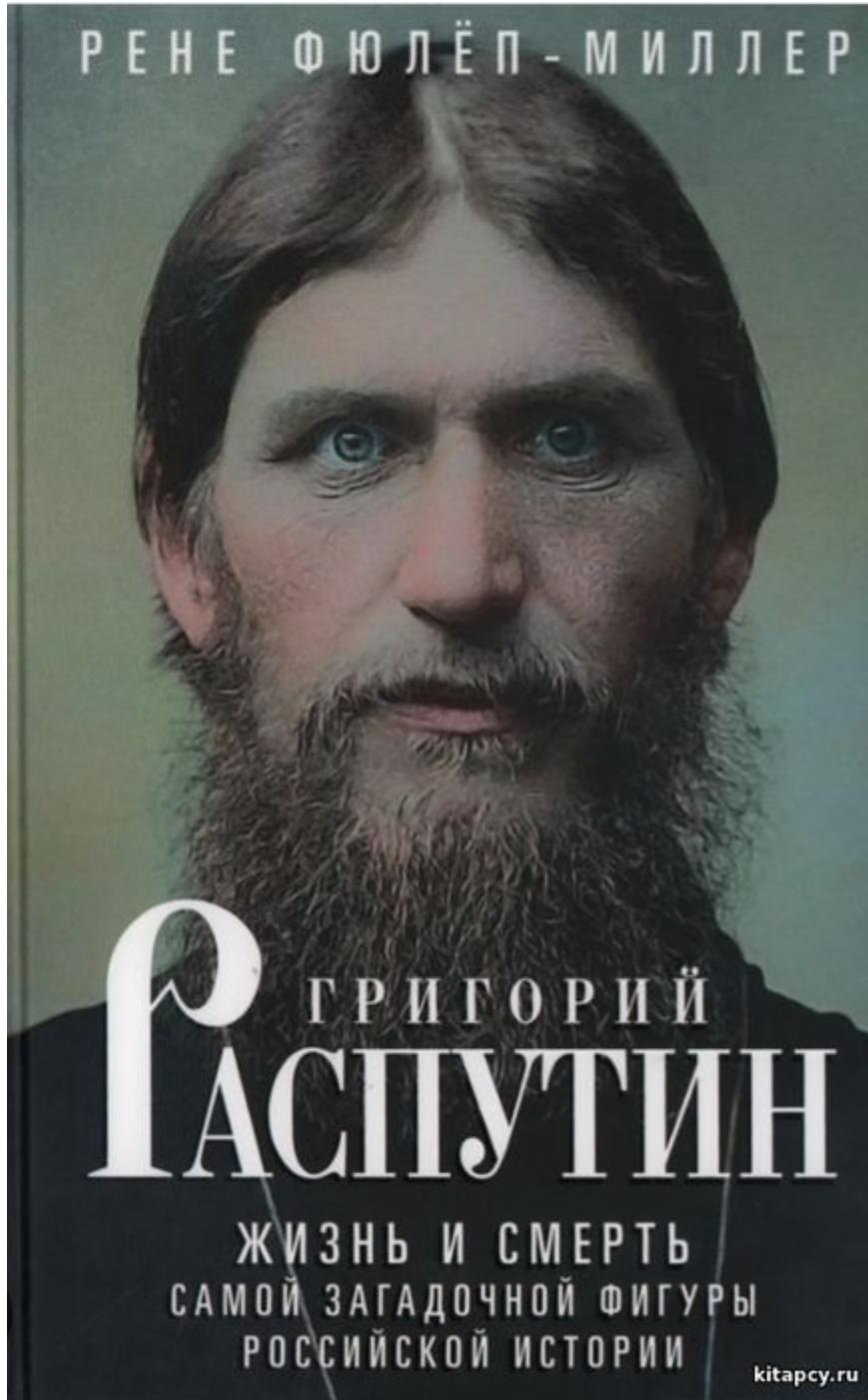
Patışanyň ýakyn garyndaşlaryndan Feliks Ýusupow, Dmitriy Pawlowiç dagy Rasputinden dynmak üçin dil düwüşipdir.

Ikitaraplayyn gepleşik geçirme bahanasy bilen Rasputini köşge çagyrdylar. Araga özünü aldyran Rasputine içi simaply bir bulgur şerap hödür etdiler, emma şerabyň hiç hili täsir etmändigi üçin hakynatutmalar Rasputini telim gezek atdylar.

Rasputin muňa garamazdan ýaraly halda köşkden gaçyp sypmagy başarypdyr, Newa derýasyna ýykylyp, amanadyny tabşyrypdyr.

Rasputiniň jesedi tapylangoň sud-medisina ekspertizasynyň seljermesi simabyňam, okuňam oňa täsir etmändigini, onuň diňe

suwda gark bolup ölendigini görkezipdir.

Rasputiniň pallarynyň birem eger özüniň öldürilen ýagdaýynda patyşalygyňam ýykyljagydy. Geň ýeri: dinastiýa agdarylýar, patyşa we onuň aýaly atylyp öldürilýär. Diňe Feliks Ýusupow we Dmitriý Pawlowiç dinastiýanyň agzasydygyna garamazdan, Rasputini öldürerekleri sebäpli öldürilmän sürgüne ýollanýar. Rasputin Patyşa Russiyasyny täsiri astyna alan barypýatan kezzap. Ol patyşa we onuň aýalynyň perzentlerine bolan mähirmuhabbetini, dini duýgularyny eksplitatirläp, azgynçylykly maksat-myradynyň barsyna gowşan adam.

Gynansak-da, güýç we häkimiýet kontroldan çykanda, köşkler

Rasputindir Hüseyín jynçy tetelliler bilen doly taryha sezewar bolýar.

Mehmet MAZLUM ÇELIK.

@MMazlumcel

celikmehmedmazlum@gmail.com

Anna, 22.12.2023 ý. Taryhy makalalar